

УДК 81'25'373.424-115:37.026

ПЕРЕКЛАД ТА ЙОГО ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БЛИЗЬКОСПОРІДНЕНИХ МОВ

Людмила Корнєва

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Розглянуто переклад як організаційну форму роботи під час вивчення близькоспоріднених мов, його дидактичні можливості в умовах комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення мови, охарактеризовано методичні засади та умови використання навчального перекладу.

Ключові слова: переклад, навчальний переклад, види перекладу, зіставно-порівняльний принцип навчання мови, комунікативна компетенція, дидактичні можливості перекладу.

На сучасному етапі розвитку суспільства освіта є важливим чинником його прогресу й добробуту, тому проблема якості навчання набуває особливого значення. Створення нових освітніх стандартів, оновлення навчальних програм, модернізація методик навчання викликані потребами формування сприятливих умов для індивідуального розвитку людини, її самореалізації. Як відомо, особистість виявляється передусім у мові, мова є для неї не тільки засобом формулювання та вираження думки, а й основним засобом взаємодії з іншими членами суспільства. Спілкуючись, люди організують різні види діяльності, обмінюються інформацією, досягають взаєморозуміння, впливають один на одного, формують власний світогляд. Ось чому Закон України „Про освіту”, „Національна доктрина розвитку освіти”, цільова комплексна програма „Учитель” насамперед передбачають розвиток особистості, яка володіє даром слова, уміє вільно користуватися мовними засобами під час сприйняття і створення висловлювань у різних сферах, формах, стилях і жанрах. Такі настанови щодо освіти цілком закономірно привели до кардинальних змін у процесі навчання мови. Найважливіші з них – це 1) комунікативно-діяльнісний підхід, на який орієнтують чинні програми з української мови для 5–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів [3; 8], що має забезпечити належний рівень усіх складників комунікативної компетенції; 2) урахування полілінгвального простору [8].

Реалізація сучасних вимог щодо процесу навчання мови, зміна його об'єкта (мовленнєва діяльність, що об'єднує мову й мовлення) вимагають перегляду не лише змісту, а й методів, прийомів та засобів навчання. Особливо актуальними є ці завдання для методики викладання української мови у школах з російською мовою навчання. Зумовлено це низкою чинників, найважливішими серед них є, по-перше, державний статус української мови, що передбачає її пріоритетне використання в усіх сферах суспільного життя: „...без знання державної мови сьогодні неможливо стати повноправним громадянином, патріотом України, її захисником, кваліфікованим спеціалістом в будь-якій галузі виробництва. Знання української мови має бути достатнім для того, щоб з її допомогою випускник школи якнайповніше реалізував свої життєві потреби, плани і наміри в умовах зростого

попиту суспільства на мислячу, діяльну, творчу, національно свідому особистість” [3: 2]. По-друге, у школах з російською мовою викладання засвоєння української мови відбувається в умовах білінгвізму (під білінгвізмом ми розуміємо знання, уміння, навички, „які дають змогу людині відтворювати і породжувати мовленнєві висловлювання, що послідовно належать двом мовним системам” [5: 134]).

Російська й українська мови як близькоспоріднені мають багато спільного, що виявляється в позитивній інтерференції (термін *інтерференція* трактуємо широко – перенесення явищ однієї мови на іншу). У той же час відсутність повного паралелізму як на проміжних, так і на основних рівнях викликає негативну інтерференцію, наслідком якої є не тільки порушення літературних норм, а й подеколи комунікативні невдачі. Наприклад, неточно перекладена російська назва *Бедная Настя* дає помилкове уявлення про твір: *Бідна Настя* – краще *бідолашина*. На жаль, велика кількість людей в Україні є носіями суржику. Ми не будемо розглядати різні тлумачення цього поняття (форма українського просторіччя – Л. Ставицька; третя мова – В. Труб; низький стиль мови – М. Флаєр; проміжна субмова – М. Стріха), зазначимо лише, що він становить мішанину російських та українських мовних одиниць (за образним висловлюванням Ю. Андруховича – це кровозмісне дитя білінгвізму). Вплив суржику, російськомовне оточення, можливість спілкуватися українською лише на уроках гальмують процес засвоєння другої мови. Отже, перед вчителями у школах з російською мовою викладання стоїть завдання не тільки виробляти стійку потребу у вивченні української, формувати й розвивати уміння та навички спілкування державною мовою, а й працювати над створенням та вдосконаленням механізму білінгвізму – умінні легко переходити з однієї мови на іншу залежно від комунікативної ситуації. Ефективність цього механізму залежить від сформованості мовленнєвої, мовної та соціокультурної компетенцій.

Ураховуючи все вищесказане, можна сформулювати найбільш значущі методичні настанови щодо вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах з російською мовою навчання: 1) домінування зіставно-порівняльного принципу, який передбачає виділення спільного й відмінного у двох мовах і забезпечує, таким чином, більш ефективне та швидке „входження” учнів в українську мову; 2) поєднання мов на різних етапах вивчення української; 3) урахування лінгвістичних та культурологічних закономірностей здійснення переносу в царині української мови для зняття інтерференції; 4) формування іншомовної комунікативної компетенції, що складається з лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів і реалізується через різноманітні мовні дії, які стосуються рецепції, продукції та взаємодії; 5) навчання різних видів мовленнєвої діяльності у взаємозв’язку; 6) варіювання різноманітних компонентів на занятті. Звичайно, треба враховувати у викладанні української мови й вимоги комунікативного принципу.

Отже, навчальний процес мусить мати такі організаційні форми, що дають змогу максимально використовувати позитивний вплив російської мови поряд із максимальним обмеженням інтерференції. На нашу думку, найефективнішим видом роботи щодо цього є навчальний переклад як активна, свідома, розвивальна форма зіставлення й порівняння та ефективний прийом засвоєння двох мов. Його використання є закономірним, адже сам переклад існує тільки в умовах двомовності. Вправи на переклад допомагають зекономити час, оскільки дають змогу не розглядати докладно те, що учні засвоїли, вивчаючи російську.

Методисти визнають важливу роль перекладу, чинна програма з української

мови [3] передбачає як усний, так і письмовий переклад з російської на українську (мовленнєва лінія). Але дослідження доводять, що у практиці шкільного навчання близько 80% вчителів узагалі ігнорують цей вид роботи. Якщо ж і ведуть роботу з перекладу, то вона не має систематичного характеру, є епізодичною й випадковою, часто не враховують методичних рекомендацій щодо її організації та різноманітності можливих ефективних видів перекладу, необгрунтовано обирають місце його застосування, не роблять висновку про мету, яку переслідує така робота, не приділяють уваги узагальненню міжмовних відмінностей [7].

Переклад як навчальну вправу давно використовують у процесі викладання мов (його ефективність і необхідність застосування обгрунтували Л.А. Булаховський, Ф.І. Буслаєв, К.Д. Ушинський, О.М. Фінкель). Багато сучасних дослідників і методистів рекомендують використовувати переклад у методиці викладання близькоспорідненої мови (Н.М. Арват, А.П. Коваль, В.Я. Мельничайко, Н.А. Пашківська, Г.І. Савицька, А.П. Феоктистов та ін.). Окремі аспекти проблеми навчального перекладу розглянуті в роботах, присвячених специфіці навчання близькоспорідненої мови в основній школі (Н.З. Бакєєва, О.М. Біляєва, А.Є. Супрун, Є.П. Голобородько). Однак комплексних розробок методики навчання у школі перекладу з російської на українську практично немає, відсутня система вправ і завдань на застосування перекладу на уроках з метою розвитку та вдосконалення мовленнєвих умінь та навичок тощо. Недостатнє опрацювання теоретичних і методичних проблем навчального перекладу, відсутність спеціальних рекомендацій щодо його застосування вимагають лінгвометодичного обгрунтування необхідності широкого використання перекладу. Принагідно зауважимо, що у 2008/2009 навчальному році в Україні функціонувало 20 045 загальноосвітніх навчальних закладів (4 438 383 школярі). З них шкіл із російською мовою навчання – 1 199 (403 719 учнів) та шкіл із українською й російською мовами навчання – 1 628 (російською мовою навчалася 368 594 учні) [9].

Тому тема статті, з огляду на вищесказане, є актуальною. Наша мета – охарактеризувати дидактичні можливості навчального перекладу в комунікативному курсі української мови, що вивчається в умовах білінгвізму, виявити оптимальні умови використання цієї форми роботи.

Згідно з теорією перекладознавства, що ґрунтується на поглядах Л.С. Бархударова [1], переклад розуміють як процес і як результат складної свідомої мовленнєвої діяльності, спрямованої на перетворення повідомлення однією мовою на рівноцінне за змістом та експресивно-стилістичним забарвленням повідомлення іншою мовою з метою виконання інформативної, естетичної, навчальної та інших функцій. Психологічними основами перекладу є вчення І.П. Павлова про динамічний стереотип, а також розуміння перекладу як складного специфічного вторинного виду мовленнєвої діяльності. У психологічному плані переклад можна вважати найкращою тренувальною вправою для формування автономних стереотипів і закріплення нових тимчасових зв'язків, що виникають під час вивчення другої мови.

Потрібно розрізняти навчальний та професійний переклади. Останній є перекладацькою діяльністю, спрямованою на відтворення оригіналу тексту іншою мовою. Він потребує спеціальної підготовки, навичок і вмінь, досконалого володіння іноземною та рідною мовою, знання не тільки своєї, а й іншомовної культури. Навчальний переклад пов'язаний із дешифруванням іншомовного тексту з метою його розуміння у процесі вивчення нерідної мови. Це прийом, що уможливорює вивчення основ іноземної мови, методів і техніки перекладу, тому ні один курс

вивчення іноземної мови не може бути розпочатий чи закінчений без допомоги перекладу. Звичайно, як зазначає В. Радчук, шкільний переклад – „буквальний і неокочирний”, але його застосування сприяє „досягненню учнями здатності швидко і правильно розуміти елементи усної й письмової іноземної мови та відтворенню її на основі формування відповідних фраз і речень рідною мовою” [6: 21]. На відміну від професійного перекладу (який, власне, і є перекладом у строгому розумінні) навчальний завжди має чітко обмежені завдання, досить вузько визначений вибір засобів перекладу, характеризується свідомим впливом екстралінгвістичних чинників. З іншого боку, навчальний переклад є основою оволодіння професійним.

Отже, мета навчального перекладу – навчити розуміти усне й писемне мовлення чужою мовою. Зазначимо, що ставлення до перекладу ніколи не було в методиці (передусім іноземної мови) однозначним. У XIX ст. у межах домінуючого граматико-перекладного методу його роль була основною. Переклад розглядали як засіб і мету навчання, що уможливує розуміння прочитаного. Наприкінці XIX ст. століття у зв'язку з мовленнєвим спрямуванням навчання іноземної мови набув широкого застосування так званий прями метод. У цей період рідну мову й переклад нею заперечували як таке, що заважало практичному оволодінню іншою мовою. Із середини XX ст. переклад знову починають активно застосовувати в межах свідомо-порівняльного методу, його навчають спеціально. Пізніше методика вивчення іноземної мови знову „повертається спиною” до перекладу, свідомо-практичний метод оцінює його як негативний. Комунікативний метод, що поширився в методиці з 70-х років XX ст., частково реабілітував навчальний переклад: його рекомендують використовувати лише при семантизації нових слів і з метою контролю розуміння змісту пояснень вчителя, а перевагу віддають оволодінню різними видами мовленнєвої діяльності (аудіюванням, говорінням, читанням і письмом). Дехто з методистів вважає, що переклад взагалі порушує саму сутність комунікативного підходу, який передбачає системну організацію актів спілкування мовою, яку вивчають.

На нашу думку, недооцінювання можливостей навчального перекладу зменшує ефективність мовленнєво-діяльнісного підходу: брак достатнього рівня теоретичної підготовки призводить до неусвідомленого, механічного наслідування, заучування та відтворення навчального матеріалу. Вироблення необхідних навичок і вмінь мовленнєвої діяльності в такому разі вимагає багато часу, тому оволодіння мовою уповільнюється і не дає належного результату. В умовах практичної спрямованості застосування перекладу підвищує рівень свідомого навчання, дає змогу об'єднати мову і мовлення в один об'єкт навчання. Крім навчальної функції, переклад вирішує й інші завдання: комунікативні, філологічні, розвивальні, методичні, контрольні, загальноосвітні й виховні.

Відомі різні види навчального перекладу. Їхня класифікація частково збігається з класифікацією перекладів взагалі [2]. Переклад може бути усним або письмовим, перший характеризується більшою спонтанністю породження висловлювання, що взагалі властиво усному мовленню. Він зазвичай здійснюється послідовно (читання одиниці тексту – переклад або прослуховування одиниці – переклад). Можна застосовувати у школі й синхронний переклад, що здійснюється практично одночасно з промовлянням тексту оригіналу (при рольових іграх), як однобічний, так і двобічний. Зазначимо, що такий вид перекладу вимагає доволі високого рівня володіння двома мовами. Для письмового перекладу краще пропонувати тексти більші за обсягом і добре структуровані, вони мусять містити (в

ідеалі) тільки ті одиниці, що вже знайомі школярам. До речі, і для усного перекладу можна використовувати зв'язні тексти, коли учні набули навичок читання із загальним охопленням змісту (переважно у старшій школі).

За жанрово-стилістичними характеристиками тексту оригіналу для школи є актуальними художні, наукові, суспільно-політичні, офіційно-ділові та побутові переклади.

Можна використовувати як навчальні різні види перекладів за ознаками повноти та способу передачі смислового змісту. Це повний і неповний переклади, фрагментарний (окремого уривку чи уривків), аспектний (за визначеною ознакою відбору, наприклад, перекласти на українську мову слова, що пишуться не так, як у російській), анотаційний (містить тільки основну тему, предмет і призначення тексту), реферативний (з відносно детальними відомостями про зміст).

За характером та якістю відповідності текстів оригіналу й перекладу доцільно щодо навчального шкільного перекладу розрізняти вільний переклад (відтворює основну інформацію оригіналу з можливими відхиленнями) і точний (семантично повно та правильно передає текст оригіналу, його комунікативні настанови).

Залежно від типу сегментації тексту оригіналу можна використовувати цілісні та фрагментарно-ярусні переклади. Завдання цілісного перекладу – сприяти остаточному засвоєнню й закріпленню вивчених мовних явищ української мови загалом та подоланню інтерференції. Фрагментарно-ярусний переклад має об'єктом окремі, зазвичай ізольовані або деяким чином комбіновані компоненти, моделі, структури, словосполучення. Мета навчального перекладу такого типу – засвоєння цих компонентів, уміння їх диференціювати та правильно вживати. Наприклад, під час вивчення теми „Буква Н в дієприкметниках” у підручнику для 7 класу [4: 98] запропоновано вправу на переклад словосполучень із формами дієслова, правопис яких відрізняється в українській та російській мовах. Принагідно зауважимо, що, на думку багатьох методистів, мінімальною одиницею навчального перекладу має бути текст. Але ми вважаємо найоптимальнішою його одиницею речення (або групу речень), оскільки вона дає можливість комплексно систематизувати знання, коригувати й розширювати їх, удосконалювати мовленнєві навички. Крім того, при перекладі навіть невеликих за обсягом текстів неможливо розглядати тільки той матеріал, що засвоюється в цей момент. Однак залежно від навчальної мети одиницею перекладу може бути й текст, так само як і фонема, графема, слово, словосполучення.

На уроках, крім перекладу з російської мови, можна застосовувати й переклад з української на російську, що слугує головно рецептивним цілям (на відміну від продуктивних цілей зворотного перекладу): засвоєнню значення слова та його структури, розумінню смислу тексту й думки автора. Так, у підручнику [4] окремі лінгвістичні терміни дублюють російською, напр.: *дієприкметник* – *причастие*, *дієприслівниковий зворот* – *деепричастный оборот*, *прийменник* – *предлог* тощо; до текстів додають переклади деяких слів, напр.: *водночас* – рос. *в то же время*, *одночасно*; *принишклий* – рос. *притихший*; *безпорадно* – рос. *беспомощно* [4: 25]. Автори пропонують завдання на порівняння фактів двох мов, наводячи російсько-українські паралелі, є в підручнику і вправа на добір до українських фразеологізмів російських відповідників [4: 8].

Вибір виду перекладу здійснює вчитель залежно від змісту мовної, мовленнєвої та діяльнісної ліній, що реалізуються на конкретному уроці. Однак є певні методичні засади та умови ефективного використання навчального перекладу,

які визначають на основі найістотніших вимог до цього виду роботи та труднощів, з якими стикаються учні. Школярі мають уміти відшукувати потрібне значення слова, орієнтуватися у формальних ознаках лексичних та граматичних одиниць, застосовувати мовну та контекстуальну здогадку, передавати зміст еквівалентними засобами мови перекладу, відтворюючи смислове навантаження, стилістичні особливості оригіналу та його прагматичну спрямованість. В умовах білінгвізму учні мають значні труднощі з перекладом як з російської мови на українську, так і з української мови на російську. Вони переносять з однієї мови в іншу структури, які їм не властиві. Виявляється, що відпрацьованих і вільно вживаних у спілкуванні українською мовою кліше абсолютно не достатньо для точного перекладу. Школярам бракує словникового запасу, вони не активізують у мовленні багатьох вивчених структур. Подеколи мають учні труднощі, спричинені екстралінгвальними чинниками: незнання історії, культури, звичаїв українського народу тощо. Утруднює роботу над перекладом і низький рівень розвитку дітей, як лінгвістичний, так і загальний.

Методичні засади навчального перекладу під час вивчення близькоспоріднених мов такі:

1) узгодження роботи над перекладом з курсом порівняльного мовознавства української та російської мов (з постійною координацією двох мовних систем), а також урахування психолінгвістичних особливостей засвоєння другої, близькоспорідненої мови й перекладу як особливого виду мовленнєвої діяльності;

2) звернення до вправ на переклад тоді, коли учні мають достатній обсяг знань з лексики, фразеології, граматики та стилістики, володіють навичками читання, говоріння, аудіювання, письма українською мовою;

3) відбір матеріалу для перекладу з урахуванням його семантичних, лінгвістичних та граматичних особливостей, які відповідають віку учнів та їхнім знанням з української мови. Основну увагу при цьому звертають на явища, що не мають точних і однозначних відповідників в українській та російській мовах, та на ті, що відсутні в одній із мов. Вправи на переклад мають містити, окрім мовних явищ, які вивчають, переважно знайомий школярам лексико-граматичний матеріал, кількість нових слів має бути обмеженою;

4) дотримання із самого початку роботи правил вживання мовних одиниць, мовних норм і традицій, що склалися в українській мові;

5) поступальний рух від простого до складного: переклад слів, словосполучень, речень, текстів із подальшим переважанням роботи з реченнями й текстами. При цьому перші переклади треба здійснювати колективно під керівництвом вчителя, потім можна переходити до індивідуальної роботи та використовувати переклад як форму контролю засвоєння знань;

6) чітке формулювання завдань, що супроводжують переклад, з акцентуванням уваги учнів на явищах, що вивчаються, наприклад: перекладіть речення, зверніть увагу на відмінності у вживанні прийменників двох мов;

7) використання вправ на переклад під час опрацювання матеріалу не тільки мовної та мовленнєвої ліній, а й діяльнісної, наприклад: перекладіть поданий ситуативний діалог і розіграйте його українською;

8) застосування не лише російсько-українського, а й українсько-російського перекладу чи принаймні його елементів, скажімо, під час читання текстів;

9) урізноманітнення завдань і вправ з перекладу з урахуванням його наявних різновидів.

Уважаємо за потрібне конкретизувати деякі тези. Доцільно на першому етапі навчання перекладу використовувати порівняльний аналіз готових текстів, звертаючи увагу на ті відмінності, що існують. Другий етап – це етап практики самостійного перекладу. Формування навичок мусить підпорядковуватися загальним правилам навчання мовленнєвої діяльності (нагадаємо, що переклад – це один із видів мовленнєвої діяльності): спочатку відбувається усвідомлення мовленнєвого матеріалу, потім відпрацювання окремих мовленнєвих елементів із поступовим переходом від свідомого виконання мовленнєвих дій до їхньої повної автоматизації. Тому робота з перекладом, особливо з перекладом тексту, здійснюється в такій послідовності: доперекладові завдання (опрацювання відповідного граматичного матеріалу, повторення лексичного з акцентуванням уваги на складних для сприйняття словах, читання тексту), власне переклад, його редагування або порівняння кількох варіантів і визначення кращого.

Види вправ, які виконують на всіх етапах роботи, мають різне спрямування:

1) спрямовані на формування навичок і вмінь, необхідних для здійснення перекладацької діяльності (виділяти в тексті спільне й відмінне, добирати еквівалент тощо);

2) спрямовані на формування навичок і вмінь чотирьох видів мовленнєвої діяльності (наприклад, для розвитку усвідомленого читання ефективно використовувати вибіркового переклад конструкцій з української на російську);

3) спрямовані на опрацювання мовного матеріалу (граматичного, фразеологічного, лексичного, стилістичного). Ми свідомо не звертаємося до класифікації вправ, що формують навички та уміння перекладу, оскільки це доволі складна проблема, яка має бути предметом окремої розвідки. Зазначимо лише, що робота з перекладом може бути не тільки індивідуальною, а й груповою. Це стосується передусім перекладу тексту. Учні працюють над його перекладом, виконуючи, якщо вони є, додаткові завдання, напр.: „Прочитайте текст. Доберіть заголовок, перекладіть і запишіть українською мовою. Підкресліть слова, вжиті в переносному значенні” [4: 70]. Потім ці завдання, виконані групами, презентують, результати порівнюють і оцінюють.

Отже, переклад має великі дидактичні можливості в умовах близькоспорідненого білінгвізму:

– дає змогу закріпити й систематизувати знання усіх рівнів української мови, її стилістики та культури мовлення, розширити мовну компетенцію учнів;

– сприяє формуванню мовних навичок (лексичних, фонетичних, орфоепічних, граматичних, орфографічних тощо);

– полегшує оволодіння мовою не лише на комунікативному, а й на когнітивному рівні, тобто дає можливість глибоко зрозуміти логіку і структуру української мови;

– відкриває можливості для виявлення своєрідності української мови у зіставленні з російською, що має на меті формування вторинної мовної свідомості. А оскільки мовна свідомість ґрунтується на системі уявлень про світ, притаманних носіям мови і відображених у ній, переклад сприяє розумінню менталітету іншого народу, а отже, глибшому розумінню змісту прочитаного. У поєднанні з лексико-граматичним, соціальним і логіко-оцінним аналізом тексту переклад формує уміння та навички функціонального читання;

– сприяє розумінню тексту, оскільки у процесі перекладу відбувається накопичення кількісних чинників (знань, умінь), що поступово приводить до якісних змін – адекватного сприйняття тексту під час читання або слухання;

– слугує цілям продуктивного оволодіння мовою й розвиває вміння оформляти свою думку українською згідно з її нормами, абстрагуючись від норм російської. Така робота стимулює творчу активність, підкреслює діалектичний зв'язок різних явищ та різних рівнів мови і сприяє її свідомому засвоєнню на основі постійного зіставлення з рідною мовою;

– стимулює вміння висловлюватися українською мовою та перекладати на українську;

– сприяє очищенню мовлення учнів, збагаченню його питомими українськими та російськими виражальними засобами, протиставленню специфічних рис кожної з мов – мови оригіналу та перекладу – тобто удосконалює культуру мовлення;

– упорядковує мовлення учнів, формуючи здібності до абстрактно-логічного мислення, до зіставлення явищ двох мовних систем, аналізу схожості й відмінності між ними. За допомогою перекладу виробляють навички уважного ставлення до мовної форми як способу вираження змісту. Отже, переклад дисциплінує, змушує відповідально ставитися як до оригінального тексту, так і до перекладного;

– активізує мислення, розвиває зв'язне усне та писемне мовлення, збагачує словниковий запас, формує мовне чуття, інтуїцію, залучає до мовотворчості (переклад каламбурів, okazіоналізмів, фразеологізмів), і хоча це є супровідним процесом до власне перекладу, проте позитивний вплив на мовну особистість очевидний. Подібні завдання сприяють зміцненню основних комунікативних ознак культури мовної особистості – правильності мовлення, його точності, виразності, багатства;

– розвиває цілу низку конкретних навичок: роботи зі словниками, трансформації, редагування, перемикання з однієї мови на іншу, керування механізмами мовлення, технікою усного мовлення;

– сприяє утворенню автономного й подоланню поєданого механізмів породження мовлення двома мовами, особливо близькоспорідненими; забезпечує безпроблемний перехід з однієї мови на іншу (зокрема психологічний); сприяє автоматизованому відтворенню еквівалентів; стимулює розвиток швидкого мовлення і, зрештою, веде до мислення мовою перекладу. Переклад ліквідує репродуктивне гальмування, яке є основною проблемою під час продукування мовлення нерідною мовою;

– забезпечує контроль мовної компетенції, оскільки пошук оптимальних лексико-граматичних відповідностей у двох мовах сприяє глибокому пізнанню та засвоєнню форми і значення лінгвістичного матеріалу, а також правил мовленнєвої дії. Переклад допомагає визначити ступінь оволодіння мовним матеріалом, що дає змогу коригувати характер подальшої навчальної роботи з блоками лексичних та граматичних явищ, необхідних для тих чи інших видів мовленнєвої діяльності;

– сприяє виробленню навичок міжкультурної комунікації, оскільки мова народу є елементом його культури;

– підвищує рівень володіння й російською мовою, сприяє удосконаленню культури російського мовлення та позбавленню його від суржику.

Як бачимо, застосування перекладу в практиці навчання української мови активізує та вдосконалює всі види компетенцій (лінгвістичну, комунікативну,

прагматичну, країнознавчу), які взаємодоповнюють одна одну, а тому ефективно формуються саме в інтегрованій діяльності, якою і є переклад.

Зазначимо, однак, що не потрібно зосереджувати всю увагу й весь навчальний час на вправах із перекладу. Його дидактичний потенціал та розвивальні можливості не можуть компенсувати спад рівня практичної підготовки в умовах комунікативного навчання. Тільки в поєднанні з іншими видами робіт переклад здатен реалізувати власні можливості, стати справді важливим чинником у формуванні та розвитку свідомого білінгвізму.

Звичайно, у межах однієї статті важко повністю охарактеризувати всі аспекти такої складної проблеми, як переклад. Потребує докладного розгляду класифікація вправ на переклад, система робіт під час вивчення окремих розділів мови, методика роботи з перекладним текстом, питання перекладу і прагматики та культури мовлення, роль перекладу в розвитку усного та писемного мовлення тощо. Усі ці питання мають стати предметом подальших досліджень.

-
1. *Бархударов Л.С.* Вопросы теории перевода. Тетради переводчика. – М., 1969.
  2. *Бархударов Л.С.* Язык и перевод. – М., 1975.
  3. *Бондаренко Н.В. та ін.* Українська мова: Програма для 5–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / Н.В. Бондаренко, О.М. Біляєв, Л.М. Паламар, В.Л. Кононенко. – Чернівці, 2005.
  4. *Бондаренко Н.В., Ярмолюк А.В.* Українська мова: Підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням рос. мовою. – К., 2007.
  5. *Верещагин Е.М.* Психологическая и методическая характеристика двуязычия (билингвизма). – М., 1969.
  6. *Ветхов О.* Навчальний переклад: психолого-педагогічні особливості // Рідна школа. – 2004. – № 10. – С. 21–24.
  7. *Тельпуховська Ю.М.* Навчальний переклад як засіб формування мовної компетенції майбутніх учителів початкових класів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2005.
  8. Українська мова: Програма загальноосвітніх навчальних закладів: 5–2 класи / За ред. Л.В. Скуратівського. – К., 2005.
  9. <http://www.uk.wikipedia.org/wiki>

THE IMPORTANCE OF TRANSLATION AND ITS DIDACTIC POTENTIAL IN STUDYING OF THE CLOSELY RELATED LANGUAGES

Liudmila Korneva

Volodymyr Korolenko National Pedagogical University of Poltava

The article is focused on translation as a form of teaching closely related languages. The didactic potential of translation in the context of communicative approach to language teaching is discussed, as well as the methodological foundations and conditions of using training translation are characterized.

Key words: translation, training translation, types of translation, comparative approach to language teaching, communicative competence, didactic potential of translation.

**ПЕРЕВОД И ЕГО ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ПРИ
ИЗУЧЕНИИ БЛИЗКОРОДСТВЕННЫХ ЯЗЫКОВ**

Людмила Корнева

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко

Речь идет о переводе как организационной форме работы во время изучения близкородственных языков. Рассмотрены его дидактические возможности в условиях коммуникативно-деятельностного подхода к изучению языка, охарактеризованы методические основы и условия использования образовательного перевода.

Ключевые слова: перевод, учебный перевод, виды перевода, сопоставимо-сравнительный принцип обучения языку, коммуникативная компетенция, дидактические возможности перевода.